

Valda Salmiņa

BĪBELES PERSONVĀRDI NAREKAS GRIGORA ŽĒLABU GRĀMATĀ (1001-1003)

Summary

Biblical Person Names in The Book of Lamentations by Grigor Narekatsi (1001-1003)

The Article deals with the role of Biblical person names in The Book of Lamentations by Grigor Narekatsi (1001-1003) in the poetical context, distinguishing two main functions of their use as the text elements: first – the referential or relational function; second – the poetically – esthetical function.

Although Biblical person names comprise a numerically small lexical part of Lamentations, they function as important and considerable structural elements of the text which play an important role in the author's system of the religious ethical categories of sinfulness. The Biblical person names are obliged to bring about connotations of behavior and choices of the particular person, and, being included in similes, metaphors and figures of recitations, they enhance the power of expression and figurativeness of the text.

The concluding part of the article illustrates the use of theonyms (name of god) Beliar and Ball in different contexts of Lamentations and shows the transformation of the semantics of the person names. Thus the insight in the theological and poetical system of conceptions of Grigor Narekatsi is given.

*

Bībeles personvārdi *Narekas Grigora Žēlabu grāmatas* kontekstā lietoti divējādi: pirmkārt, lai norādītu uz citēto vai parafrāzēto Rakstu vietu, otrkārt, kā šī mistiskā sacerējuma tekstu strukturējoši elementi ar poētiski – estētisku funkciju.

Žēlabu grāmatas tematika un tēlainība ir balstīta Bībelē, kuras personāži aplūkojami kā *cilvēka rīcības un izvēles subjekti*¹, kā arī jaunplatonīķu priekšstats par cilvēku vienotību substancionālā līmenī, dievlīdzības idejā un domā par tuvināšanos Dievam cilvēkam doto iespēju robežās.

Tā ir mistiska poēma, kuras 95.nodaļas tiek dēvētas „*ban*”, kas ir ekvivalents grieķu vārdam *logos*. Katra atsevišķi un viss sacerējums kopumā ir *vārdpausts upuris* no sirds dziļumiem augšupraidīts pie Dieva. Grigors uzņemas visas cilvēces grēkus, tāpat kā Kristus, kas līdzcietībā pret viņu, *pieņēmis Ādama miesu, pielūdz Tēvu kā grēcinieks* (50.Vārds). Viņš ir savdabīgs „mazais” Kristus, kas uzņēmis grēku nastu *sākot no Ādama laikiem līdz cilvēka dienu galam*.

Jo, ja kas Ādama pārkāpumus sev nepieraksta,

Un visu grēkus neuzlūko par saviem,

Kā svētītais valdnieku vidū,

kas uzņēmās senču grēkus,(Ps.106 :6)

Tāds pazaudēs taisnumu savu,

Kā mūsu būtnes nevainības paudējs,

Un kā sacīts:

Neielīksmosies sirds labās cerības apsolījuma priekā,(Sal. Pam. 15:13)

Ja, kā Kristus apustulis māca,

Netiks skumdināta pēc Dieva prāta. (II Kor. 2 :10)

Žēlabu grāmatu(Matyan voghbergutyan) Grigors uzrakstījis sava mūža pēdējos gados, pēc ticības brāļu, eremītu lūguma. Grigors ir uzaudzis Narekas klosterī Vana ezera krastā. Viņa skolotāji bija izcili sava laika teologi un literāti Hosrovs Andzevaci un Anānija Narekaci. Klosterī līdztekus baznīcas ritu un noteikumu ievērošanai, tikumīgam dzīvesveidam(*vark*), liela uzmanība tika pievērsta cilvēka tikumam (*bark*), iekšējai, dvēseliskajai šķīstīšanai kā ilgstošam pašpilnveides procesam, kurā centrālo vietu ieņem iekšēja un kopēja lūgšana, garīgas pārdomas, zinātnisks darbs un radošu spēju izkopšana. Tas ir garīgas attīstības ceļš, kurā tiek uzkrāta un apkopota mistiska pieredze, kas palīdz tuvoties Dievam cilvēkam doto iespēju robežās un izprast Viņa nodomu attiecībā uz sevi. Personvārdu kontekstā tas nozīmē atbildēt uz pašidentificējošo jautājumu: *kas es esmu?*

70. Vārdā Grigors to apcer ar sava vārda etimoloģijas palīdzību. Kristību dienā viņu nodēvējuši par modro (gr. Grigorios), t. i. tādu, kas spēj turēties pretī kārdinājumiem un cilvēciskam vājumam, nekad nepagurst pārbaudīt savas sirdsdomas, izzināt savas rīcības motīvus, atzīties redzamos un neredzamos grēkos. Ļaudis viņu ir dēvējuši par *Rabbi*-skolotāju, rakstu zinātāju, cēlušī svēto kārtā, viņu, kas pēc paša domām ir necienīgāks par visnozēlojamāko grēcinieku. Bezgalīgā grēcīguma apziņa ved viņu galējā izmisumā, bet liek arī atcerēties, ka vienīgi Dieva ilgcietība un bezgalīgā žēlastība ir glābšanas garants, un nepagurt savos centienos.

Narekas skolas pārstāvji runā par *nožēlas un asaru balvu*², kas izpaužas iekšējā lūgšanā kā ekstātiskā stāvoklī un noved pie izvēles. Sirdsprāta pārvērtēšanas. Arī dzejošanai tiek piedēvēta līdzīga loma.

Svēto Rakstu lasīšana un apcere vienatnē mūka cellē Gregoram ir ikdienišķs rituāls. Refleksijas par dažādiem teoloģiskiem tematiem raisa asociācijas ar Bībeles personāžiem, atsauc atmiņā konkrētas personas un Rakstu vietas. Anānija Narekaci norāda, ka dzejā, apcerot kādu teoloģisku tematu, jāizvēlas tie personāži un tās situācijas, kas vislabāk noved grēkžēlas stāvoklī.³

60. Vārdā Grigors saka: *Kādu gan vērtīgu augli no psalmu grāmatas plūkšu, ja nedziedu garā, kā māca Pāvils, un paliestu neauglīgs, lai gan bieži skandēju psalmus.*

Savu grēcīgo identitāti Grigors formulē bezgalīgās salīdzinājumu un metaforu virknēs. Grēksūdze mijas ar Dieva slavinājumu un konkrētu teoloģisku tematu apceri, ar ko izskaidrojams lielais Bībeles citātu un parafrāžu skaits⁴. Bībeles personvārdi veido tikai nelielu daļu no ārkārtīgi bagātā *Žēlabu grāmatas* vārdu krājuma (6962 vārdi)⁵, bet tie ir nozīmīgi teksta elementi.

Žēlabu grāmatā minēti sekojoši Bībeles personvārdi: Ābels, Ābrams, Ābrahams, Abrions, Ādams, Amasija, Anna, Ārons, Caharija, Dāvids, Daniēls, Ecehija, Ecehiēls, Efraims, Eliazārs, Elija, Elīsa, Enoks, Ezra, Goliāts, Habakuks, Hozeja, Ieva, Ījabs, Īzaks, Izraēlis (izraēlieši), Jānis, Jeremija, Jesaja, Jēkabs (izraēlieši), Joēls, Joāss, Jona, Jūda, Kains, Levijs, Manasija, Melhisedeks, Mozus, Noāss, Pāvils, Pēteris, Safīra, Sālamans, Sauls, Samuēls, Sāra, Uza, Zerubābels. Te izdalāmas vairākas tematiskas grupas:

Valdnieku vārdi: Sauls, Dāvids, Sālamans.

Patriarhu vārdi: Ābrahams, Īzaks, Jēkabs, Mozus.

Praviešu vārdi: Ēlija, Elisija, Jona, Amoss, Hozeja, Jesaja, Jeremija, Habakuks, Ecehiēls, Daniēls, Caharija, Joēls, Malahija.

Toenīmi: Bāls, Belcebuls, Beliārs, Bels, Kevans, Molohs, Remfans, Tegors.

Etnonīmi: Kanaāns (kanaānieši), Amaleks (amalekieši), Edoms (edomieši), Moābs (moābieši).

Gentilicia: Efraims, Izraēlis (izraēlieši), Jēkabs (izraēlieši), Jūda.

Personvārdu referenciālā funkcija

Personvārdi bieži pilda referencionālu - norādošu funkciju. Nozīmīga daļa *Žēlabu grāmatā* lietoto personvārdu ir Bībeles atsevišķu grāmatu autoru vārdi: Dāvids, Mozus, Jesaja, Jeremija, Ījabs, Pāvils, Sālamans. Tos nereti pavada vērtējoši epitēti vai raksturojoši atribūti.

Dāvids ir visbiežāk pieminētais Bībeles personvārds (22 reizes). 60. Vārdā Grigors saka: *Kā lai iedrošinos sacīt kopā ar Dāvidu, kam seko 14 psalmu citāti. Dāvida vārds nereti lietots kopā ar vērtējošiem epitētiem, vai abstraktiem lietvārdiem, kas tuvāk raksturo viņa būtību: Kādus grēkus sev, grēkmirušam, man pierakstīt vēl, ja dievmīlis Dāvids, kas sirdī šķīsts, uzņēmās visus senču grēkus: Mēs grēkojam līdzī mūsu tēviem, mēs noziedzāties un darījām negantību, - Kas drīzāk par mani teikts nekā par Izraēli. Ja pats savu miesu netiku pārmācījis, kā dižā Dāvida krietnumam pievienošos: Lai izskausti ļaundari kunga pilsētā, ja neizdeldēju grēku, kas dvēselē. Pie psalmista šķīsto asaru straumēm, nejaucis klāt ne lāsi sava duļķainā apjukuma, kā lai runāju Dāvida vārdiem: Ar asarām savu dzērienu jaucu, asarām slacīju savas ciskas. (61. Vārds.)*

Grigors bieži atsaucas uz pravieti Jesaju. Jesajas parafrāzes vid. cauri 100 teksta vietās.⁶ Jesajas vārds minēts 12 reizes. Gan atributīvos vārdu savienojumos, kas norāda uz citāta vai parafrāzes izcelsmi: *Jesajas grāmatas nemirstīgais tārps*, gan piebildēs pēc citāta: *Lai nolādēta mana esības diena, ne Ījaba vai Jeremijas*, - kas sasaucas ar Īj.3:3 un Jer. 20:14. *Kā Jesajas līdzībā apskaidro mani, manas būtības šķindošo varu, pret savas svētības zeltu mijot, manis nekrietnā melno dzelzi, pret Tevis svētītā liesmaino Libānas varu*, - kas parafrāzē Jes. 60:17 *Vara vietā es pagādāšu zeltu, dzelzs vietā sudrabu*.

Mozus minēts vārdā 14 reizes, pravietis Jeremija 8 reizes, Ījabs 9 reizes, Sālamans 7 reizes.

Daniels raksturots kā *svētīgais, varenais pravietis, Jūdas nama atvase*(20)

Jaunā Derība citēta vai parafrāzēta 400 vietās.⁷ Visbiežāk minēts *izredzētākais no apustuļiem Pāvils, kādreizējais draudžu postītāju priekšstāvis* (9 reizes), Pēteris – *ticības klints* (13), *Dzīvā Vārda evaņģēlists Jānis* tikai vienu reizi (15. Vārdā), runājot par cilvēku dzimuma *viskopu būtību*.

Atsaucoties uz rakstu vietu, personvārdi oriģinālā lietoti prepozicionālos savienojumos ar prievārdiem *est, end*, kuru latviskie ekvivalenti varētu būt

End – kopā ar...

Est – saskaņā ar ...

Est asic metsin Danieli - runājot lielā *Daniēla vārdiem* (5)

Est Yesaya nakhasascuthyan - kā pravieto *Jesaja*, kā vēsta pravietis *Jesaja* (5)

Est boghokeloy n Yesaja – ko *Jesaja* (sodošās) *žēlabās nopeļ* (91.)

Est srboyn Yovnanu dzaynin - kā runāja svētais *Jona* (92)

Est dzayni yeranelouyn Hobay – kā teicis svētais *Ījabs*

Kā arī ar darbības vārdu *orinak arnel* un prievārdu *z* – ņemt par paraugu, salīdzināt ar...

Orinak aryal zMoses – līdzinot ar *Mozu* t.i. *Mozus* (mācību)(1)

Piebildēs pēc vai pirms citāta, kā arī parafrāzēs personvārds lietots ģenitīvā kopā ar

lietvārdiem, kas norāda uz verbālu izteiksmi. Nereti tos pavada vērtējoši epitēti.

Jesajas lūpas(50), *Jesajas sodošās žēlabas*(1), *Joēla brīnišķīgās raudas* (21).

Personvārdu poētiskā funkcija

Bībeles personvārdi tiek lietoti, ne vien lai izraisītu asociācijas ar kādu Bībeles epizodi, bet arī lai padarītu sakāmo tēlainu, uzskatāmu un ekspresīvu. Uzsvārot Dieva žēlsirdību, Grigors saka: *Apsēstos*

atkritējus, kas, divreiz ar tēva mantnīcas sudrabu kārdināti, Tevis nodevībai un zaimiem tika lemti, Tu sālsstabā nepārvērti, kā senatnē sodīto Moāba vecomāti (36)

Personvārdi - salīdzinājumu un metaforu sastāvdaļa

Etnonīmi un Gentilicia nereti ir salīdzinājuma objekts. Par līdzības pamatu kalpo visiem kopīgā grēcīguma pazīme.

2. Vārdā, pašā sākumā Grigors saka: *Tu, kas vēl Ēģiptes verdzības alksti, kādus piemērus, iederīgus un līdzīgus Tev, lai rādu, mans grēcīgais gars.* Konstrukcijas līmenī izteikumi ir identī vai tiek nedaudz variēti, bet nozīmes ziņā pauž līdzīgu saturu.

Grigors salīdzina sevi ar kanaāniešiem un amalekiešiem:

Es - ļaunāks par Kanaānu,

Stūrgalvīgāks par Amaleku.

Teksts nesatur konkrētu norādi par situāciju, kurā izpaudusies abiem salīdzināmajiem elementiem atšķirīgā mērā piemītošā īpašība, kas varētu apgrūtināt uzskatāmāku priekšstatu veidošanos. Teksta zinātniskajā komentārā tiek norādīts uz rindu no *Hozejas grāmatas 12:7 - Kanaāns sver ar nepareiziem svariem.* Par Amaleku atrodama piezīme, ka te domāti Izraēļa ienaidnieki.⁸

Uzskaitījums turpinās, personvārdi lietoti, pierakstot sev viņu pastrādātos grēkus, un pilnībā identificējoties ar tiem. Izteiksme kļūst metaforiska:

Es – dumpīgā Izraēļa nodevīgā atlieka

Es – Efraima sirmums netiklais

Bībeles personvārdi kopā ar lietvārdiem, kas darināti no darbības vārdiem vai īpašības vārdiem, veido jēdzienus, raksturo kādu no Es rīcības vai būtības aspektiem. Tos visus apvieno grēcīguma pazīme, kuru precīzē pašidentifikācijai izmantotie īpašības vārdi *dumpīgs, nodevīgs, neuzticīgs, netikls*.

3. Personvārdi, kā tekstu strukturējoši elementi

3.1. Sintaktiskais paralēlisms. Virknējuma taktika.

Savu necienīguma un cilvēciskās niecības apziņu Grigors liek izjust arvien intensīvāk, variējot to pašu domu, izteiktu ar atšķirīgiem leksiskiem līdzekļiem, bet līdzīgās sintaktiskās konstrukcijās. Tā, piemēram, salīdzinot sevi ar Bībeles taisnajiem Ījabu, Mozu, Dāvidu, Ēliju, Jeremiju, viņš virknē nosacījuma palīgteikumus, kuru dziļākā jēga ir – Es neesmu tāds kā tie. Esmu nesalīdzināmi sliktāks par tiem. Tādējādi sintaktiskais paralēlisms ne vien balsta satura variācijas un ievij grāmatas tekstā Svēto Rakstu citātus, bet arī pauž visa darba pamatideju.

Jo raugi, ja Ījabam līdzinātos,

Kā viņš es brēktu: nevainīgs esmu bez grēka.

Ja Mozum līdzīgs būtu

Kā viņš es liecinātu; kungs savējos pazīst,

Ja Dāvidam - teiktu:

Esmu darījis tiesu un taisnību.

Un vēlreiz vārdus, kas uzveic miesas dabu.

Ja Ēlijam - dēvētu sevi par dievcilvēku.

Kā Jeremija ja būtu,

Par Tavu patiesumu liecinātu,

Kā Ecehija ja būtu, sauktu sevi par mājokli,

paaugstināšanas ragu un dievvārda mītni. (59)

3.2. Nereti frāze veidota uz pretstatījuma, kas raksturo cilvēciskās eksistences pretrunīgumu:

*Ārēji līdzinos **Dāvidam**, bet **Saula** darbus daru. (71)*

*Es – jaunā **Debessādama** radīts,*

*Kā Kains tapu par veco pasaulīgo **zemcilvēku***

un nesu vainas zīmi dvēselē.

Pēdējā piemērā, radot jaunvārdus, izmantota personvārda Ādams etimoloģija un sugasvārdiskā semantika .

3.2. Sinonīmiskais un antitētiskais paralēlisms.

***Es**, nicinātais, **ticu** kopā ar izredzētajiem,*

***Paļaujos** tāpat kā **Ābrams** un **Anna**,*

*Jo pirmais **paklausīja** Tev uz vārda,*

*Otra **ieausījās** priesteru teiktajā.*

*Viņš lielā vecumā **ticības** un **paļāvības dēļ***

*leraudzīja, kā **Sāras** izžuvušais, **neauglīgais klēpis***

*Saņēmis svētību, tapa par **auglības ieleju**,*

No kuras cēlās daudzas tautas –

Pravieši svēti un valdnieki izredzēti,

*Un pats **kļuva par neskaitāmu dēlu tēvu.***

*Bet otra sava **klēpja neapstrādātajā tīrumā***

Uzauzdināja septiņus dēlus.(31)

Sākumā izteiktais apgalvojums nākamajā rindā tiek atkārtots, variējot to pašu domu, izteiktu ar citiem leksiskiem līdzekļiem.⁹ *Izredzētie – Ābrams, Anna, Sāras neauglīgais klēpis – auglības ieleja.*

4. Personvārdu semantikas transformācija

Personvārdu semantikas transformāciju mēģināsim ilustrēt ar teonīmu Bāls, Beliāls/Beliārs (sīriešu izrunā / kļuvis par r) lietojumu. Haikazjana vārdnīca¹⁰ kā Beliar ekvivalentus min armēņu *apstamb* – dumpinieks, pretinieks, *žant* – nežēlīgs, *anoren* – nekrietns.

J.Hastinga Bībeles vārdnīca¹¹ norāda, ka šis personvārds Bībelē lielākoties lietots kā abstrakts jēdziens ar sekojošām nozīmēm: nesvētīgums, ļaunums, posts. Bībeles latviskajā variantā tas nereti tulkots kā antroponīms: ļaundaris, nekrietns vīrs, nelietis. (2.Sam. 16:7, 20:1; 1KĒn. 21:10). Dažās vietās Beliāla vārds saglabāts, citviet aizstāts ar abstraktu jēdzienu: Beliāla upes(2.Sam. 22: 5), iznīcības straumes/ posta straumes(Ps. 18:5).

Žēlabu grāmatā Beliārs minēts 8 reizes. Cilvēka un Dieva attiecību dinamika ir izteikta metaforiski kā mājošana kopā ar Dievu vai novēršanās no Tā un dzīvošana kopā ar Dieva protogonistu Beliāru. „*Nelaid, ka mītu kopā ar Beliaru.*”(66) Beliārs šeit ir elku pielūgšanas personifikācija. JHD šo nozīmi ilustrē ar sekojošu vietu no 2. Kor. 6: 15

Kā Kristus savienojams ar Beliāru,

Vai ir kāda daļa ticīgajam ar neticīgo?

16. Kas kopējs Dieva namam ar elkiem?

*Jo **jūs** esat dzīvā **dieva nams**, kā Dievs ir sacījis:*

*Es **viņos gribu mājot** un viņu starpā staigāt.*

Identiskā nozīmē lietots Bāla vārds (fenīciešu dievs, kuru arī ebreji pielūdza Samarijā). Bībelē nereti lietots kā sugas vārds, ar to apzīmējot kanaāniešu lokālās dievības jeb svešus dievus, elku dievības.

Nareka 64. Vārdā lasām: *Chepecaj i tuns Bahalu* –Steidzos uz *Bāla namu*. Vārds *tun* – nams dažos rokrakstos ir tapis par *ton* – dzīres un attiecīgi tiek tulkots: Steidzos uz *Bāla dzīrēm*.

Vārda *beliar* semantika fonētiski apspēlēta vārdu savienojumā „*anbari baruc beliara*” (28. nodaļa)

Beliāra nelietīgie tikumi vai Beliāra nelietīgā daba, nekrietnums.

Dažos tulkojumos šis vārdu savienojums tulkots kā *Beliāra dumpis*, saskaņā ar vienu no vārda *beliar* nozīmēm, kas saprotams kā atkrišana no patiesā Dieva, atteikšanās no saprātīgā, labā, derīgā, svētīgā.

Grigora teoloģiskajā jēdzienu sistēmā atrodam arī tādus jēdzienus kā *vieliskais* un *nevieliskais jeb bezmiesas Beliārs* (82., 90.). 90. Vārdā tiek runāts par to, ka neatlaidīgo lūgšanu un Dieva žēlastības rezultātā *Beliāra pulku* vienotība ir izjaukta. Šeit atspoguļojas priekšstats par ticīgo kā Dieva uzticīgu karakalpu¹², kas kopā ar viņu ved svēto karu pret Sātanu. Grāmatas noslēgumā 92. Nodaļā Grigors, cildinot Dieva nopelni, saka: Tu *salauzi Beliāra ļauno patvaļu*. 93. nodaļā uzzinām, ka pienācis *Beliāra kalpošanas gals*.

92. Vārdā Dieva un cilvēka kopīgā cīņa pret Sātanu salīdzināta ar Dāvida cīņu pret Goliātu. Runājot par baznīcas zvana skaņu iedarbīgumu, Grigors saka: *Zvanot ar koka zvanu Tu salauzi Beliāra ļauno patvaļu ar lielāku sparū, nekā taure, kas atmodināja Jēriku; ar šo koka lingu tu akmeņiem nomētāji Goliātu, darinot no tās jaunu šķēpu – Sātana bojāejas baisu liecinieku, jo ar šo rīku izsakņoji grēku, kas mita dvēselē*. Šeit Goliāts ir kļuvis par dieva protagonistu Sātanu, uz ko skaidri norāda saturiskās paralēles. Šīs izvērstās metaforas tēma ir pretinieka uzveikšana Dieva spēkā. Tēls, kas ilustrē tēmu – sparīgi zvanīt, nomētāt ar koka lingu, nodurt ar šķēpu (šķēps, ar kuru Dāvids nogalināja Goliātu kļuvis par garīgu ieroci). Pamats līdzībai: to lietošanas iedarbīgums¹³.

Secinājumi. Bībeles personvārdi Narekas Grigora *Žēlabu grāmatā* no vienas puses norāda uz kādu no Bībeles grāmatām vai konkrētu Rakstu vietu, rada asociācijas ar personas rīcību vai izvēli noteiktās situācijās, bet iekļauti jaunā, negaidītā kontekstā ir nozīmīgi grēcīguma idejas izstrādes elementi. Tie veic arī poētiski – estētisko funkciju kā salīdzinājumu, metaforu un retorisku figūru sastāvdaļa, padarot autora izteiksmes veidu savdabīgu un ekspresīvu.

Literatūra

Arak'elyan V. *Grigor Narekats'u lezun yev voche*. Yerevan, 1975.

Averincevs S. *Cilvēks un Vārds*. Rīga, Intelekts, 1998.

Beckman J., J. Callow J. *Translating the Word of God*, Russian edition, S. - Peterburg, Noah, 1994.

Bībele. Vecās un Jaunās Derības Svētie Raksti. Bībeles Sabiedrība, 1988.

- Dictionary of the Bible*. Edited by James Hastings. Edinburgh, T. & T. Clark, 1929.
- Grigor Narekaci. *Matean Voghbergutean*. Yerevan, Haykakan SSH hratarakch'ut'yun, 1985.
- Hansack J. *Der Name im Sprachsystem*. Regensburg, 2000.
- Heyer F. Biblische Bezüge in den 95 Elegien des Grigor von Narek, *Armenia and the Bible*. 97 – 123, Atlanta GA, 1993.
- Kaplow J. *Analytik und Ethik der Namen*.
- Mahe A. , J.-P. *Grigor Narekacin yev ir „Matyan voghbergutean” yerke* . Yerevan, Nairi, 2004.
- Nor bargirk' haykazyan lezvi*. Yerevani hamalsarani hratarakch'ut'yun, Yerevan, 1979.
- Slavinājumi. Psalmu grāmata*. Rīga, Zinātne, 2005.
- Thamrazyan H. *Narekyan dproce yev norplatonakanuthyune*. Yerevan, Nairi, 2004.
- Vecās Derības poēzijas grāmatas*. LBB, 2000.
- Виллер Э. А. *Учение о едином в античности и средневековье*. Санкт-Петербург, Алетия, 2002.
- Григор Нарекаци *Книга скорбных песнопений*. Москва, Наука, 1988.
- Якобсон Р. *Работы по поэтике*. Москва, Прогресс, 1987.
- Флоренский П. *Имена*. Санкт-Петербург, Авалонь, Азбука-классика, 2007.

Atsauces

¹ Averincevs S. *Cilvēks un Vārds*. Rīga, Intelekts, 1998 - 73.lpp.

² Thamrazyan H. *Narekyan dproce yev norplatonakanuthyune*. Yerevan, Nairi, 2004 – 153. lpp.

³ Turpat, 283.lpp.

⁴ Heyer F. Biblische Bezüge in den 95 Elegien des Grigor von Narek, *Armenia and the Bible*. 97 – 123, Atlanta GA, 1993 - 87. Pēc Haiera datiem *Psalmi* tiek citēti vai parafrazēti 200 reizes.

⁵ Arak'elyan V. *Grigor Narekats'u lezun ev oche*. Yerevan, 1975 – 40.

⁶ Turpat, 91. Jesajas parafrāzes vīd cauri 100 teksta vietās.

⁷ Turpat, 89.

⁸ Григор Нарекаци *Книга скорбных песнопений*. Москва, Наука, 1988 – 332.

⁹ Якобсон Р. *Работы по поэтике*. Москва, Прогресс, 1987– 100. lpp.

¹⁰ *Nor bargirk' haykazyan lezvi*. Yerevani hamalsarani hratarakch'ut'yun, Yerevan, 1979 – 479.lpp.

¹¹ *Dictionary of the Bible*. Edited by James Hastings. Edinburgh, T. & T. Clark, 1929 – 89.lpp.

¹² Averincevs S. *Cilvēks un Vārds*. Rīga, Intelekts, 1998 – 98 -100.

¹³ Beckman J., J. Callow J. *Translating the Word of God*, Russian edition, S. – Peterburg, Noah, 1994 – 139. -144. Lpp.